

Жертва

Наталія Добжанська-Найт

* * *

...Не люблю писати щоденники. Але те, всередині, так переповнює мене, що якщо носитиму його в собі – вибухне, як атомний реактор. І розірве мене, принаймні, і спалить рештки – а може і ще кого обпече... Напевне, таки обпече...

Завжди боявся писати щоденники. З тієї простої причини – їх завжди хтось знаходить. І завжди їх знаходить і прочитує той, кому боявся б довірити свої таємниці навіть у найстрашнішому сні.

Батько...

Яке щастя, що я тепер сам! Він не знайде мене тут, у цій підвальній комірчині, серед мотлоху і щурів, пороху і глини... Він ніколи не шукатиме мене тут. Його рафінований спадкоємець, що змалку не мав відмови ні в якому комфорті, просто не може жити тут, у цих богемних нетрях. Навіть теоретично...

А практично – я тут, тільки-но спробував шматок власноруч заробленого хліба.

Власноруч.

І всупереч йому.

Скільки років я мріяв утекти кудись далеко від нього і ніколи вже не бачити!

Я ненавидів його.

З тих пір, як померла мама.

І навіть трохи раніше...

* * *

Маю перше випробування.

Мені зробили замовлення, і від нього залежить тепер, чи сприйматимуть мене усерйоз як скульптора. Молодого, але талановитого...

Я обрав цю професію наперекір йому – бо її так любила мама.

Мама, яку він зробив нещасною.

Бо вбив її мрію.

Вийшовши за нього, вона змушена була відмовитись від кар'єри.

Бо не треба було заробляти гроші.

"О, щастя яке!" – заздрив їй дехто, а вона, зціпивши зуби, силувано посміхалася.

"Ти маєш усе! – кричав він їй несамовито, а дитяче серце моє тенькало шалено, бо мені здавалося, що він от-от уб'є її. – А мало тобі – матимеш усе і ще трохи. На те і маєш мене! Я – годувальник сім'ї, між іншим! Тобі не потрібна робота, яка забиратиме тебе від мене! І взагалі, ти – берегиня дому, ти – окраса дому! Моя дружина не буде цілими днями ліпити багнюку! І припини цю мову – не ганьби мене!"

Вона знала, що не буде.

Знала, коли йшла заміж.

І ніколи не буде справжнім скульптором.

І померла вона – бо вчахла з горя.

Лікарі казали, що в неї рак – а я ще тоді знав. Чому вона померла.

Бо не хотіла жити.

Не хотіла ТАК жити.

Мрія, убита в зародку, принесена в жертву. Заради інших...

Ось за це я його ненавиджу...

* * *

А все-таки – це велика честь, що мені доручили виліпити саме її. Принцеса Ілона, принцеса-воїн, хоронителька нашого міста!..

Може, справа в чутках?

У мене таке ж прізвище, як у неї. Жінки з мого роду ніколи не змінювали своє прізвище, виходячи заміж. Принаймні, від прабабусі – те, що я пам'ятаю. Чи знаю...

Але ж то справді дурня якась – чотириста років! Ми б напевне знали, якби доводились родичами (чи то пак — нащадками) принцесі Ілоні. Проте – хай то навіть і безглузді чутки, але для мене стовідсотково – щасливий збіг обставин.

Серце радісно тенькає, як подумаю, що моя робота (сподіваюсь, що так) височітиме в музеї замку, і всі туристи споглядатимуть її, і моє прізвище – як автора...

Треба буде завтра ж піти до музею, створити образ. А то я про неї насправді мало що знаю...

Ех, знала б мама!..

* * *

— Пані, помилуйте! – і чоловік вкляк знесилено. Обдерті коліна були майже гнідого кольору: бура запечена кров, синці, лахміття... Якби не кров, можна було б прийняти за жебрака. Та очі... Вони дико і злякано бігали повз неї, як зацьковані, безпорадні звірі, немов спостерігаючи жахіття, невидиме для неї...

Принцеса відвернулась. Нудота підіймалась до горла, і вона відійшла до вікна, аби відволіктися спогляданням ясноти небесної блакиті, і пасторальних кучерявих хмарок-баранців, що неквапом пливли поміж променів.

Ляскіт батога примусив її здригнутися.

— Припиніть! Підведіть його! Дайте йому сісти!..

— Так він же...

— Негайно!.. І вийдіть, залишіть нас!..

Вони злякано позадкували, тривожно перешіптуючись.

— Ну, що ж за новину приніс ти, віснику? І де ти був, що трапилось в дорозі? Чи бився з ким?

— Я... ледве втік... від Душича. Ваш батько, наш король – в полоні. Принцеса засміялася нервово.

— Та що ти кажеш, віснику? Це навіть – не смішно. Наш король – в дорозі. І триста воїнів із ним. Ти чуєш – триста!!! Це цілих сотні три! А в Душича – лиш сотня волоцюг...

— Немає, пані, вже нікого. Лиш Душич сам – і наш король у нього у полоні – і ворохобників, що з Душичем, дві сотні...

— Що за мана найшла на тебе? Отямся, віснику! Три сотні воїнів, всі дужі, витривалі – мужі гартовані в боях!

— Отруєно. Померли всі... Лиш ніч одна перевернула і небо, й землю... Аптекар за своїх дітей боявся, отруту Душичу віддав... А далі – Душичеві ланці рядилися в купців... Вже ж краму їм не бракувало – пограбували пів землі, що від Дунаю до Карпат... Низький уклін віддали королю, і в дар – вино...

— І як повірив він? Не дав їм скуштувати?

— Обман цей вдався їм. Увагу десь відволікли, і танцівниці чарівливі із Душичем були, чи з бутля іншого вино вони надпили – проте повірив наш король! І – кара Божа! – отруєне все військо.

— А король? Чому його не отруїли?

— Йому подарували того бутля, де перевірене вино, при ньому куштували. І ще! Такий вже, певно, задум мали... Тепер заручник він...

— За що? Чого тепер їм треба? Хіба вже не простіше – всіх повбивати, отруїти – і замок захопити? Хіба не цього всім їм треба, скажи, о віснику? Скажи...

Мовчав посланець.

— Що їм треба?

— Принцесу... Душичеві за жону...

...

— Води! Води принцесі, нехайно!

* * *

Посланець трохи помилився. Не все військо короля загинуло. Кілька десятків під час вечері нишком прошмигнули в ліс, а звідти – до села: аж надто скучили за любощами місцевих красунь. Вертались аж удосвіта. Одних полонили, другі втекли... Ще з півсотні, мабуть, недопили вина, а чи не вистарчило їм, а чи припасене ще мали – проте заснули, не померли – нутро їм покрутило трохи, занудило, в очах стемніло... Їх до світанку полонили, зв'язали, закували... Декотрі зрадниками стали – аби лиш вижить, приєднались до Душича і його ланців. І так примножилося військо у Душича, що був, казали, син воєводи позашлюбний... Тож воєвода – теж живий, із королем він полонений... Проте волів би сам померти, аби наруги не терпіть такої – від сина позашлюбного... І той ненавидів його, бо матір покриткою кинув... Та довго мовити про те. Лиш головне: то була правда, що короля життя обручки вартувало. Вінчання із принцесою...

— Я цього не благословлю!.. – старий король цідив крізь зуби. – Я королівську кров проллю на землю краще – аби не текла з байстрючою ув одних жилах... Волів би краще вже в могилу...

* * *

Вони були безпорадні, і такими почувалися. Ні педколектив, ні батьківський комітет – ні, тим більше, діти. Супроти влади...

Їхню школу виставили на аукціон.

— У місті є ще одна художня школа, — спокійно парирував мер. І неначе зі співчуттям, додав:

— Ну, куди ж нам діватися від віяння часу? У нас все на госпрозрахунку, має бути на самоокупності. А у вас – сотні квадратних метрів! Навіть за опалення довжелезні рахунки. А на балансі міста – лікарні, школи, між іншим! – і він потряс товстелезною текою. – Ось бачите, скільки, окрім вас? А кілька сотень дітей у нашому місті знайдуть де виявити свої таланти, не сумнівайтеся!

Юні таланти мали всі йти до другої школи. Аби всі там помістилися на заняттях, гіпотетично потрібно було робити три зміни. Це ледь не до десятої вечора... А ліплення – спеціалізацію їхньої школи – мали обмежити до години на тиждень. Решта годин відводилося б на малювання.

Школу таки продали. За сміхотворно ціною, можна було б сказати – якби це було хоча б трішки смішно. І не так боляче.

А покупцем виявився місцевий скоробагатько, який до речі був єдиним із присутніх на аукціоні. Без конкурентів. Таємничим чином про час і місце проведення аукціону до останньої хвилини не було відомо: то його переносили, то кілька разів речник мера натякала, що, мовляв, аукціон буде скасовано... Таки не скасували...

Тепер, сказали, на місці школи буде нічний клуб. Будівлю навіть не знеситимуть – реконструюють...

Батько Олени, що був директором тепер неіснуючої школи, одразу потрапив до лікарні. Обширний інфаркт...

Олена заламувала руки, мати її сиділа хитаючись, уся в сльозах, у напівтрансі перебирала пальцями сиве волосся, поправляла сімейні фото... Допомоги чекати було ні від кого. Грошей на лікування не мали. Позбиравши все, що мали, Олена налічила грошей аж... на три дні лікування батька...

І тут з'явився він. Знову.

Олена проклинала Наума ще відтоді, як він сказав їй, що купить цю школу, і зробить її безробітною. Домогосподаркою. Аби лише вийшла за нього заміж. А вона тільки мовчки ненавиділа...

Уперше він побачив її, коли вона виступала перед міськрадою. Серед організаторів мітингу на захист художньої школи. Прийшли діти, батьки, вчителі... Навіть перехожі зупинялися, заслухавшись її полум'яної промови.

— Що ми дамо нашим дітям? – казала вона, і голос її дрижав, розбиваючись об шибки великих та світлих вікон мерії. – Ось вони стоять, наше і ваше майбутнє, дивляться на нас очима совісті. Погляньте в їхні очі! У кожного з вас, міські мужі, напевне, була таки якась мрія в дитинстві, кожен прагнув розвивати власні таланти! Де ваші таланти зараз? Розкрадати власність громади – ось чому ви вчите нащадків! Невже ви чекаєте, що за кілька десятиліть вони викинуть вас, старих і немічних, із ваших домівок – і нікому буде вас захистити – бо ви виховате їх такими, як самі – монстрами, без душі і без совісті! І вони теж, як і ви тепер, знайдуть законне пояснення

своїм вчинкам! Хіба винні ці діти в тому, що колись ви її – цю совість – втратили? Невже справді усе найкраще – дітям? Невже справді ви сподіваєтесь, що все найкраще не омине вас? Можливо, вам немає де відпочити, шановні пани бюрократи – і тому ви обираєте нічний клуб замість арт-школи? А може, ви бажаєте, щоб ці діти, як підростуть, витрачали свій час і гроші на випивки та азартні ігри – бо їм більше нікуди буде піти, бо їх не навчили іншим заняттям – тим, до чого вони прагнули, про що мріяли? Ви, що сієте зараз, ще колись гірко пожнете свій урожай!

— Та чого вона там репетує, — сказав до Наума якийсь панок із чорною текою. — Сама ж заробить на приватних заняттях, уп'ятеро більше. Хто хоче, той заплатить!

— Безсовісний! Як сам накрався, то може, й заплатить! – вигукнула якась жінка, що стояла неподалік. — Не всі ж такі мудрі! А як мама вчителька – то має учнів обкрадати, аби приватно репетитору заплатити, так по-вашому? Усе б розпродали, як своє!..

Панок тихенько щез, жіночки ще деякий час жваво обурювалися – та Наум, здавалось, їх не чув. Він не зводив очей з молоденької активної вчительки, що зараз виступала. Вітер легенько куйовдив її волосся, обличчя її порожевіло від емоцій, очі палахкотіли вогнем праведного гніву; тендітна постать її уся напружилася, випросталася, немов прагнула злетіти, дотягнутися до цих німих холодних вікон – і розплавити їх, увірвавшись гарячим полум'ям до їхніх кабінетів, до їхніх сердець...

"Оце жінка!" – подумав він, і раптом, щось згадавши, рвучко сів у машину, ляснув дверцятами – і авто вже за мить щезло на другому кінці вулиці. Ще за якусь мить він проштовхувався крізь натовп, тримаючи в руках величезний оберемок ніжно-рожевих троянд. Наум вручив квіти ошелешеній Олені, яка раптом почервоніла від цього недоречного вияву уваги (до того ж, і в такому несподіваному місці). Тоді уклонився і тихо сказав:

— Мене звати Наум. Ви вразили мене в самісіньке серце. Ось моя візитівка, – і так само тихо пішов. Вірніше, намагався піти. Хтось із юрби радісно заплескав у долоні, та деякі його впізнали і загукали:

— Ось він, ось він бажає перетворити нашу школу на нічний клуб!

— Так, це він, він!

Він намагався поспішно щезнути – та йому не вдалося зробити це настільки швидко, щоб не почути слів, які летіли йому вслід:

— Що, запекло совість?

— І ще вистачило нахабства з'явитися тут, серед чесних людей!

— Чого ж ви утікаєте, пане – може б, послушали, що діточки вам скажуть?

Дорогою його серце вистукувало лише єдиний мотив: "Ось де мати для моїх дітей! Мати, що любитиме дітей..." І до цього додавалося вкрадливе, несміливе: "От би так хто полюбив мене! Дівчино, ти полюби мене!.." Мотор заревів, втративши заглушку – та і це не приглушило, не відволікло його серце, його мозок від співу про Неї. І від цієї миті він був певен, що вона стане його дружиною. І матір'ю його дітей. Їхніх дітей.

І ніщо не вселяло в нього таку певність, як стукіт його серця.

* * *

Цей милий стурбований чоловік з букетом троянд одразу видався їй напрочуд симпатичним... і навіть трохи смішним – через надмірну серйозність обличчя... Та чари швидко розвіялися, коли вона дізналася, що цей чоловік і був саме тим, хто хоче вкрати її майбутнє. Її і кількох сотень людей, що стояли з нею пліч-о-пліч, за яких вона боролась – як уміла.

Густо почервоніла, присоромлена, Олена побігла геть – аби сховатися від цікавих поглядів, що оточили її зараз надмірною увагою. Тепер ці люди вже не слухали її полум'яних слів – тепер вони просто спостерігали за її реакцією, чекаючи продовження сюжету.

Продовження не було.

Вона весь вечір проплакала у своїй кімнаті, вимкнувши світло.

* * *

Вони таки зустрілися сам на сам.

Він лютував від її нелюбові.

— Я зневажаю тебе! – кричала вона, і в її очах відбивалася ненависть серця. – Невже ти думаєш, що я погоджусь стати твоєю дружиною на таких умовах? Я не торгую своїм коханням!

— В такому разі, о прекрасна дамо, пожертвуйте його на благо любові до тих людей, яких Ви захищаєте – своїх людей. В ім'я любові до них. Я навіть не згадую Вашого батька. Він житиме завдяки моєму кохання до Вас. Але півтисячі людських доль зараз у Ваших руках, пані: подумайте про дітей, матерів, батьків... А коли Ваша ласка – подумайте і про мою грішну душу, яка цілком загине без Вас... І може, у відчаї ще когось долю зламає... Я дуже не хотів би цього...

— Мерзотнику!... – тільки спромоглася випалити вона.

* * *

Він дав гроші на ліки.

Вони не брали – та він заплатив лікарям і накупив ліків.

Батька було врятовано.

— Не приписуй собі геройства, ти ж його і загубив – через твою бізнес-угоду батько ледь не вмер, — процідила вона крізь зуби до Наума. – І не сподівайся, батько не дасть згоди на мій шлюб.

— Ти повнолітня, можеш вирішувати сама...

— А я – тим більше...

І тоді він зважився:

— Я подарую школу місту. Більше того: поремонтую, закуплю все необхідне, візьму шефську опіку над нею...

Серце її потепліло.

— Тільки твоєї ноги там не буде відтоді. Моя жона має виховувати наших дітей...

* * *

Жінки впали перед нею на коліна.

— Пожалійте наших дітей!

— Хто ж їх, сиріток, догляне!

— Дітям потрібен батько!

Ілона ходила взад-вперед по залі, ледь звертаючи увагу на прохачок. Її власні гнітючі думи були важчими за той тягар, що принесли ці жінки. Принаймні, для неї.

— На те вони і воїни, щоб гинути в бою, — тихо процідила Ілона. Не дивлячись їм ув очі.

Одна стара жінка, що перед тим принишкло стояла в куточку, пришкандибала, опираючись на ціпок, стала впритул до Ілони.

— Таким воїном може колись стати твій син. І ти плакатимеш на його могилі. Тоді пізнаєш, що таке сльози матері.

— Ви не можете наказувати мені, не смієте! Забрати їх! - гукнула до охорони.

Та стара встигла гукнути на прощання:

— Загинуть вони - біль наших материнських і сирітських сердець пектиме твоє серце, Ілоно!

— Замовкніть!

— Ти можеш убити нас усіх - але що може принцеса без власного народу!

"Що вони собі дозволяють... Я ж королівна - а вони ведуть себе, як із дівчиськом!" - обурювались її думки. Та серце чомусь не слухало.

Німий біль розпуки спотворив прекрасне обличчя Ілони.

Вона вперше проплакала всю ніч.

* * *

Старенька доглядальниця намагалася втішити її.

— Ніхто не може, ніхто не сміє наказувати Вам, принцесо - але таке життя. Хіба хто з нас, жінок, виходить заміж із кохання? Королі укладають союзи, угоди - хіба ж Вам не відомо?

— Тоді я стану простолюдинкою! І вийду заміж тільки тоді, як покохаю!

— Простолюдинки виходять заміж за тих, кому дозволять їм пани. А якщо не дозволять - терпи і змиришся.

— А вільні?..

— А вільні дівчата виходять заміж за тих, кого насудять їм батьки. А не за тих, кого самі виберуть... І взагалі, шлюб укладають двоє - а краще від того багатьом. Так укладають шлюби...

* * *

Не так любила власний народ Ілона, як боялась людського прокляття. Душич обіцяв спалити довколишні села, а батька та всіх його воїнів, що ще були живі, повбивати. На його боці були всі вороги короля - значно більше, ніж дві сотні...

* * *

Шлюби традиційно укладали заради миру.

* * *

І вона пішла на цю жертву.

Жертву, що коштувала їй власного кривавіючого серця...

* * *

У них народився син.

— Якщо ти покинеш мене - заберу нашу дитину і скажу їй, що рідна мати її покинула. І ще багато хто постраждає від мого горя...

— Ми покинемо тебе разом! - плакала вона. - І не грозися...

— Не вдасться... Навіть якби ти мене покинула - я б не силував тебе; проте у мене вистачило б сил і влади, аби повернути дитину.

— Тоді я виховаю нашу дитину так, що вона ненавидітиме тебе...

— Ти не посмієш... не зможеш...

* * *

— Незважаючи на погрози, Ілона захищала фортецю від Душича. Він все ще тримав короля заручником, сподівався до останнього на шлюб із нею. Якби він убив короля - дороги назад не було б. Ілона це теж розуміла. І тому забезпечила оборону фортеці. Вони заманювали ворогів у вузькі коридори, а там поливали воїнів згори розпеченою смолою - і вони гинули у страшних муках... Пекло часто починається на землі - чи не так, юначе?

Так, екскурсовод має рацію. Навіть сам не здогадується, наскільки...

* * *

Мене чомусь постійно нудило у замку. У роті вчувався кислий присмак чогось знайомого... Крові - майнула думка. Але ж мої ясна ніколи не кровоточили раніше. У голові паморочилося, похмурі думки сновигали туди-сюди... Чи то історія наступала на нащадків, чи то були далекі болючі спогади дитинства - мені чомусь було незатишно в цьому бастіоні, що став могилою для багатьох... Здавалося, я відчув гіркий присмак горя - неначе чужі прокляття сновигали, витаючи, навколо моєї голови...

А виявляється - не так уже й солодко ліпити її, принцесу Ілону...

* * *

Вона зневажала його. І відкрито заявляла йому в очі:

— Твоє багатство несправедливе. Воно нажите грабунками мого народу.

— Не все так просто... - ухильно відповідав він.

— Просто? А просто - порушувати закони?

— Закони? Чиї? А хіба ті закони, що ти обстоюєш, насправді захищають народ? І

хіба ті, хто мали б за нього дбати, живуть за законом? Закон для простолюдинів один, а для сильних світу цього – інший? Ти думаєш, за твоєю спиною мало хто порушує ваш людський закон? – зневажливо спльовував він.

— А Божі закони? Ти Божі закони – хіба не порушив? Хіба твоє багатство не є несправедливо нажитим?

— А де ти бачила праведно нажите багатство? "Багатством несправедливим здобувайте собі друзів на небесах".

— І ти здобуваєш?

— А ти мене судиш? "Не судіть, і не будете осуджені," – каже твій Бог, законами якого ти керуєшся? – "А хто без гріха, нехай перший кине камінь." Не закидай мене камінням, люба – я-бо тобі ще знадоблюсь...

— Мені бракує такої впевненості, — відповідала вона.

А він незмінно повторював:

— Так, я грішний чоловік. Але якби Вас, пані, не було зі мною – був би грішним без надії. І числу гріхів моїх не було б ліку, і хтозна, скільки б людей постраждало від моїх гріхів... Але ти зі мною, ти відрада очей моїх – хоча й гніваєшся на мене; і багато хто спатиме без тривоги, бо я не примножуватиму їх – бо ти зі мною...

А її серце тривожно вистукувало, звертаючись невідомо до кого: "Що тільки людина посіє – те саме й пожне..."

* * *

Вона була ще така молода та гарна...

Коли помирала мама – мене не було поруч. Ті кілька годин...

Ті кілька годин я за дорученням батька снував по місту його машиною, зриваючи під покровом ночі листівки, що ними конкуренти мера позаклеювали всі стовпи та тумби. А водій батька чекав на мене в машині... Так багаторічна дружба і співпраця батька з мером обернулася жорстоко проти мене...

Я приїхав – і було вже надто пізно...

— Вона не встигла сказати мені останні слова! – кричав я на батька.

— Я не знав, що вона помре вже... – бурмотів батько.

— Вона була при свідомості, так? Вона говорила з тобою? Вона кликала, кликала мене! – стукотів я кулаками по його бездоганно скроєному піджаку.

Він мовчав.

Після того замкнувся від нього і я.

На довгі роки...

Я був певен, вона хотіла сказати мені щось важливе.

І ніхто, крім неї, не міг мені зарадити...

* * *

Мені здається, я знаю, на кого буде схожа принцеса Ілона. На мою маму...

* * *

Мій батько зовсім здурів. Заявив в одному інтерв'ю, що, мовляв, збирає документи

про родовід власної сім'ї (уже розіслав запити до закордонних архівів) – і що це допоможе йому відновити права власності на замок у нашому місті. А тоді на реставрацію він не поскупиться...

* * *

Краєзнавець розповів, що син Ілони, підрісши, підняв повстання проти власного батька. Душич був скинутий з трону і убитий повстанцями.

Це не зробило Ілону щасливою.

Вона покинула трон, і останні роки свого життя провела в монастирі...

У замку мені стало погано, і швидка забрала мене в лікарню.

* * *

Лікарі сказали, маю пухлину в мозку. З їхніх облич здогадався, що злаякісна. Пізніше поглянув у карту, трохи розуміюся на латині. Справді злаякісна...

Спитали, чи маю родичів, і чи я часом не є сином відомого Наума N. Я відповів, що збіг – суто випадковий, і ми просто однофамільці. Не певен, що лікарі мені повірили.

Але я таки виліплю цю Ілону!

* * *

Мені стало легше, стан поки стабілізувався, і з лікарні я пішов.

Лікарі порадили займатися чимось неважким, але приємним. Не перевтомлюватися і не нервуватися...

Та я знаю, що мені треба.

Впорядкувати свої справи...

Треба розібратися нарешті в усьому – і часу на роздуми немає...

* * *

Відтоді, як мама померла, в її кімнату не наважувався заходити ніхто. Ніхто, окрім прибиральниці. Мені було боляче. Можливо, і батькові теж...

Але тепер я йшов туди з твердим наміром знайти якесь таємне послання для себе. Тепер ми стали ближчими. Смерть наближала нас один до одного, і я її не боявся...

Батько у цей час був на роботі – я був певен – і я, відімкнувши двері ключем, потрапив додому. До свого дому...

* * *

Мамині папери були, як завжди, на місці – куди вона сама їх поклала. Ще при житті...

Я відкрив шухлядку.

Я знав: там, у скриньці, лежали її листи...

* * *

Батько був категорично проти того, аби я став скульптором.

Здається, він навіть панічно боявся цього – але може, то моя фантазія?

У будь-якому разі, я сказав йому, що стану мистецтвознавцем.

Це, здається, його заспокоїло.

— Мистецтвознавці, сину, на життя собі не зароблять. От побачиш, побавишся трохи – і підеш у батьків бізнес.

— Не думаю.

— Думай-не думай, а життя само покаже, — самовдоволено говорив батько.

І я ще більше стверджувався у думці, що таки ні, таки ніколи не займусь батьківським бізнесом.

А скульптором вирішив стати завдяки мамі. Чи назло батькові, який не дав їй здійснити власну мрію, не дав їй сере зреалізувати... І може, саме це її вбило... Не думатиму про це – принаймні поки що, бо знову починає страшенно боліти голова – як тоді, в музеї...

* * *

Аби батько не застав мене вдома, я забрав листи до себе, у свою комірчину – де я мешкав, і де була моя майстерня. Лишив тільки записку батькові, аби він мене не шукав. І додав: "P.S. Невже ти справді віриш у ту дурню, що ми – нащадки принцеси Ілони? І ще в інтерв'ю про це заявив, на ганьбу свою і мою. На ганьбу – бо ніхто не підтвердить твоєї версії."

* * *

У маминій скриньці лежала купа листів, адресованих Ілоні NN, відомій скульпторці, яка померла кілька років тому. Можливо, вона була подругою мами? Але листи були не від мами. Від галерей і замовників. Не зрозуміло...

Аж, ось і лист мамі. Від її старенької учительки. Вона, виявляється, заповіла мамі власну квартиру – під майстерню! Чому я нічого не знав про це! Документ датовано ... роком...

Невже...

* * *

Я поїхав за тією адресою.

Мені сказали, що там колись була майстерня Ілони NN, відомого скульптора. Але вже кілька років там нікого немає. Вірніше, все залишається, як і було. Я назвав себе. Здивовано поглянувши на мене, запросили увійти. Чомусь попросили паспорт.

Це була мамина майстерня!..

Чому я не знав, що Ілона NN і моя мама – одна і та ж особа!!!

Ось чому мені кожного разу щемило серце на виставках, коли бачив її роботи...

Ось що вона мала сказати мені перед смертю!!!

І це все вона багато років приховувала від батька...

...Тоді, значить, він не розбив її мрії.

...І тоді, виходить, вона змогла себе зреалізувати...

...Тоді, виходить, я даремне винуватив батька в тому, що вона була все життя нещасливою через нього – і померла з горя...

* * *

Мене забрали "швидкою" просто з майстерні.

Мені сказали, що ця майстерня тепер моя – так мама заповідала.

Та що мені з того, як самому залишилось недовго.

Апарат мірно відлічує моє життя...

* * *

Батько приїхав у лікарню у той же день. Таки сказали...

Та я не гніваюсь на лікарів. Тепер...

Батько найняв фахівців зі столиці, тепер знову обстежують, дають якісь ліки...

* * *

Я ще лежу, але в голові трохи ніби проясніло. Слава Богу, легше...

Батько приходив. Я удавав, що сплю, а батько довго плакав біля мого ліжка. Все повторював: "Воно, видно, правда: що посієш, те й пожнеш... І діти терплять за гріхи батьків..."

Вкінці батько пробубнів до себе: "терплять... якщо батьки вчасно не покаються" – і рвучко вибіг із кімнати.

* * *

Батько приходив знову. Сказав мені, що закордонні архіварії нічого не знайшли – війни понищили архіви за кілька сотень років. Є лише якісь непрямі натяки... Та я сказав, що навіть радий із цього, і що не прагну бути нащадком Ілони – бо її син убив власного батька.

В батька знову були червоні очі...

Пізніше я дізнався, що батько почав будувати хоспіс для міста. Власним коштом...

* * *

Наступного дня я спитав батька: чи знав він, що мама стала скульптором? І що Ілона NN і мама – одна і та ж особа?

Я хотів його шокувати.

Та він шокував мене, відповівши, що знав.

— Я бачив, що мама часто пропадає. Перукарня чи салон краси, чи магазини стільки часу не забирають. Я почав підозрювати її у зраді... найняв стеження за нею... Я вже готувався до найгіршого – думав, вона когось покохала... Та тепер щастю моему не було меж – бо вона просто займалася творчістю... Вона навіть стала добрішою з тих пір...

Я згадав, що у мами завжди були коротко підрізані нігті. І думав, що у жінок з її статусом завжди інакше – вона не робила важкої домашньої роботи, і завжди мала змогу зміцнювати нігті в косметичних салонах – якби вони справді були ламкими.

— Вона приховувала це від тебе? – спитав я батька.

— Вона думала, що їй вдається все приховувати, і раділа з того. Я ж радше сприймав усе як дитячу гру... Якщо це робило її щасливою. Зрештою, хтось же мусив оплачувати її рахунки за комунальні послуги в майстерні, знаходились замовники, спонсори...

— Невже це твоя заслуга?

— Я теж трохи допомагав. Від імені інших людей, моїх знайомих. Вони не заперечували: гроші-то мої...

— А мама знала?

— Я тільки перед смертю їй сказав. У тій останній розмові...

— Чому ти був проти того, аби вона була скульптором?

— Це тільки спочатку, у перші роки нашого подружнього життя. Це все мої дитячі страхи. Скульптури завжди у мене асоціювалися з цвинтарем... Чомусь так воно і вийшло. – і батько зблід. Він намагався силою посміхнутися, склав руки на грудях, сів – але мені здалося, що він тримається за серце...

"Не час, ти бачиш – йому погано," – сказали до мене власні думки. Але мені дуже хотілось його запитати про ще одне. І це "ще одне" здавалося мені питанням життя або смерті. Тепер або ніколи...

І я наважився:

— Скажи мені правду, батьку: мама тебе не любила?

— Знаєш, синку... Це насправді непросте запитання... Кажуть, із двох завжди хтось любить більше, а хтось – дозволяє себе любити... Я кохав її... А вона – вона змінила моє життя. І змінила мене, мою душу... Я став щасливішим завдяки їй... А вона – думаю, з часом покохала мене. Може, вона і зразу кохала мене – тільки не зізнавалася, бо я був гіршим, грішнішим за неї; не відповідав її уявленням. Але коли помирала – я певен, навіть в останні місяці чи навіть роки – вона кохала мене так само сильно, як і я її...

* * *

Тепер я нарешті став щасливим.

Я вже не ненавиджу власного батька.

І вдячний Богові за це.

Здається, невидиме прокляття спало з моїх плечей.

* * *

Лікарі сказали, що пухлина доброякісна – і що вона поступово зменшується.

Я сказав батькові, що таки виліплю Ілону N.

І що вона буде схожою на маму.

Він усе кивав, не заперечуючи.

Сказав, що радий за мене.

А в очах у нього блищали сльози.

Я перепросив його за те, що ненавидів його. І згадалося: "Шануй батька і матір свою, і щаститиме тобі, і довголітнім ти будеш на землі..."

Тепер я житиму, і знатиму, що таки маю когось у цьому житті...

Тільки зараз я помітив, як сильно батько посивів і постарів за останній час...

І ще батько сказав, що реставрацію замку таки фінансуватиме...

Він, напевне, ще вірить, що ми – нащадки Ілони... Але їхні середньовічні прокляття – не для нас...